О.В. **Піменова**, асп.

«РОДОВІ ПОСЕЛЕННЯ» ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА МАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджено значущість розвитку малих форм господарювання для ефективної діяльності аграрного сектору України. Визначено основні шляхи розвитку екопоселень. Обґрунтовано важливість розвитку «родових поселень» в Україні як малої форми господарювання в сільському господарстві.

The importance of development of small scale forms of economy for effective agrarian business in Ukraine is examined. Main ways of development of ecosettling are determined. The significance of development of "ancestral colonies" in Ukraine as small-scale business is confirmed.

Ключові слова: аграрний сектор, конкурентоспроможність, малі форми господарювання, фермерство, особисте селянське господарство, родові поселення, родова садиба.

Keywords: agriculture, competitiveness, farming, personal subsidiary plot, small scale forms of economy , ancestral colonies, ancestral farm.

В сучасних умовах найбільш актуальним питанням для аграрного сектору України є розвиток нових форм господарювання та відтворення українського села. Виробнича та економічна діяльність малих форм господарювання – це джерело продовольчого забезпечення країни та гнучкості національної економіки, забезпечення зайнятості населення, підвищення рівня та якості життя сільського населення. В цьому контексті особливого значення набуває з одного боку проблема зайнятості сільського населення, а з іншого – урбанізація сільського населення.

Питання стратегії розвитку аграрного сектору економіки висвітлені у працях В.М. Гейця, В.Г. Андрійчука, Б.М. Данилишина.

Проблемам зайнятості в сільській місцевості та розвитку сільських територій присвячено чимало наукових досліджень. Їх результати широко висвітлені у працях провідних українських вчених: О.В. Павлова, Т.В. Решитько, С.І. Бандури, І.Ф. Гнибіденка, В.С. Дієсперова, Т.М. Кір'ян, А.М. Колота, Е.М.Лібанової, Т.П. Петрової, К.І. Якуби та інших.

Заслуговують на увагу праці зарубіжних вчених та фахівців: В.М. Мегре, В.Л. Бабуріна, І.С. Маслової, Г.Е. Слезінгера та інш.

Незважаючи на вагомий внесок у вирішенні задач щодо стратегії розвитку сільських територій та зайнятості населення зазначеними вченими, питання ефективного господарювання у вітчизняному селі, збільшення чисельності сільських мешканців та їх активної зайнятості у сільському господарстві є недостатньо вивченим.

Метою даної статті є дослідження чинників розвитку малих форм господарювання, які сприяють конкурентоспроможності українського села.

Сьогодні в Україні серед міських мешканців з'явилась і набула розвитку нова течія, представники якої мають намір змінити спосіб життя з міського на сільський з метою

створення «родових садиб» та переходу до селянського способу життя. Об'єднавшись, ці люди прагнуть до створення екологічних поселень, які вони називають «родовими поселеннями», оскільки господарська діяльність, якою вони будуть займатись заснована не тільки на засадах органічного землеробства, а й на відродженні народної культури. Основні ідеї створення «родових поселень» викладені в серії книжок російського підприємця В. Мегре «Звенящие кедры России» [1]. Головна мета цих людей – господарювати на власній земельній ділянці розміром не менше 1 га. До їх головних завдань відносяться:

- ведення господарства на засадах органічного землеробства;
- не допущення ерозії ґрунту через захисні посіви багаторічних трав, засадження не менше однієї третини ділянки неплодовими деревами та кущами;
- обмеження користування технікою, що порушує нормальні процеси у довкіллі;
- відмова від використання гербіцидів, пестицидів, фунгіцидів, неорганічних добрив у землеробстві та шкідливих домішок в тваринництві;
- переважне користування технологіями автономного нейтрального для довкілля енергозабезпечення (повітряні, водяні, біогазові та інші генератори, сонячні батареї та інші фотоелементи);
- використання прогресивних технологій утилізації та використання побутових відходів;
- реалізація намірів по зміні світогляду через практичне дотримання вимог: екології, захисту землі, поширення загальнолюдських цінностей;
- виховання молодого покоління на принципово нових підходах, таких як народні традиції та звичаї, нові знання;
- будівництво помешкань із екологічно чистих матеріалів, що підлягають природній утилізації не шкідливої для довкілля.

Ці люди готові працювати на незаселеній сільській місцевості, сприяти її розвитку, але просять виділити мінімум по 1га у власність для ведення особистого селянського господарювання з будівництвом власного житла для постійного проживання на цій території. Таку форму господарювання вони називають «родова садиба», а об'єднану групу людей з вищезгаданими намірами – «родове поселення». Бажаючі створити родову садибу і господарювати на власній ділянці знаходять однодумців, об'єднуються і намагаються створити екопоселення, яке, як зазначалось вище, називається «родове поселення». До основних вимог для створення «родової садиби» відносять:

- отримання у довічну власність ділянки не менше 1 га ;
- звільнення від оподаткування сільськогосподарську продукцію, що отримується зі свого господарства.

Перші «родові поселення» (ще їх називають екопоселеннями, оскільки вони засновані на екологічному та органічному способі господарювання) з'явились в Росії в кінці минулого століття після виходу першої книжки В. Мегре «Анастасія». Сьогодні в сучасній Росії все більше і більше з'являється бажаючих створювати «родові поселення» та переходити до якісно нового способу господарювання. В Росії ця ідея

підтримується і на політичному рівні, оскільки бажання міських мешканців перебратися до села і займатися сільським господарством сприяє як розвитку аграрного сектору, так і відродженню незаселених чи покинутих територій. Так, в Белгородському регіоні 15 березня 2010 р. був прийнятий закон «Про родові садиби в Белгородському регіоні» [13]. В Україні теж вже існують так звані «родові поселення». До найбільш відомих з них належать: «Долина джерел» (Київська область), «Простір Любові» (Житомирська область), «Кедровка» (Київська область), «Джерельні яри» (Донецька область), «Відродження землі» (Одеська область) та ін. [14]. Кількість екопоселень, заснованих на ідеях, викладених у книжці «Звенящие кедры России» останнім часом збільшується в Україні. З'являються все більше бажаючих перебратися до сільської місцевості з міст та по-новому господарювати.

На нашу думку «родові поселення» можна охарактеризувати як:

- новий спосіб господарювання, заснований на поєднанні людської творчості та фізичної і інтелектуальної праці, що дає змогу відчути людині себе справжнім господарем у власній садибі, можливості самореалізації та передачі дітям та онукам у спадок результатів своєї праці на власній ділянці (сад, озеро, ліс, тварини) як найвище втілення любові;

- новий етап розвитку вітчизняної культури, відродження народних традицій, звичаїв та виховання молоді на принципово нових засадах.

З нашої точки зору, сприяння на державну рівні розвитку «родових поселень» як малої форми господарювання в аграрному секторі України призведе до відродження українського села, заселення спустошених сільських територій, значному зменшенню кількості міських мешканців, зменшенню кількості безробітних в країні, активному розвитку органічного землеробства, покращенню екології в країні, покращенню якості вітчизняних ґрунтів, значного збільшення відсотка участі населення у валовому виробництві сільськогосподарської продукції, покращення якісного показника виробництва української сільськогосподарської продукції, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому ринку, збільшення в країні сільськогосподарських кооперативів, розвитку фермерства та малого підприємництва в аграрному секторі.

З іншого боку, на наш погляд, родові поселення можна розглядати як новий етап розвитку українського села, оскільки більшість сучасних селищ України характеризуються низьким рівнем культури, а саме пияцтвом, крадіжками тощо [15].

На нашу думку, збільшення кількості родових поселень в Україні буде сприяти підвищенню культури в традиційних селищах держави. Але не зважаючи на те, що створення родових поселень є дійсно позитивним явищем для розвитку вітчизняного аграрного сектору, сьогодні в Україні немає відповідної законодавчої бази, яка забезпечувала б можливість їх повноцінного функціонування.

Мале підприємництво та малі форми господарювання в сільському господарстві регулюються в нашій державі законом «Про фермерське господарство» та «Про особисте селянське господарство», а також Конституцією України, Земельним

кодексом та Господарським кодексом [5, 4, 7, 6, 2]. Але ці законодавчі акти не забезпечують повноцінне господарювання «родових поселень». Закон «Про фермерське господарство» регулює підприємницьку діяльність в аграрному секторі і особа, що взяла землі під фермерське господарство має зареєструвати юридичну особу та сплачувати податки з землі та отриманої продукції відповідно чинного законодавства. Фермерське господарство має можливість будівництва житлових споруд згідно чинного законодавства України, але житлові будинки селянам для ведення особистого селянського господарства сьогодні можна будувати тільки в межах населених пунктів, а це означає, що екопоселення отримавши землі за межами села, зводити житлові будинки не мають права.

Закон «Про фермерське господарство» надає можливість будівництва в залежності від місця, де знаходяться угіддя фермера. Але незважаючи на всі зазначені можливості, що надає закон «Про фермерське господарство» він не підходить для створення екопоселень, оскільки «родова садиба» – це особисте селянське господарство, що не є формою підприємницької діяльності. Отже, «родова садиба» – це одна із форм малого господарювання в аграрному секторі.

Закон «Про особисте селянське господарство» найбільш сприятливий для створення родових поселень, оскільки він визначає «Родову садибу» як особисте селянське господарство, господарська діяльність, якого проводиться без створення юридичної особи з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, а також реалізації її надлишків. Закон також визначає, що діяльність пов'язана з веденням особистого селянського господарства (ОСГ) не відноситься до підприємницької. У правозастосуванні переважає думка, що на землях, виданих під ОСГ будуватися не можна, оскільки цільове призначення землі – під ведення сільського господарства. Це не зовсім відповідає цілям родових поселень, оскільки «родова садиба» – це постійне місце проживання селянської родини на ділянці не менше 1 га з метою виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції для власних потреб, а також реалізації її надлишків на ринку. З іншого боку, ні в Земельному Кодексі, ні в законі «Про особисте селянське господарство» ніде немає прямої заборони на будування житлових будинків на відміну від земель, що беруться під городництво ст.36 Земельного Кодексу. В цьому випадку доцільно використовувати основний принцип Конституції України «Дозволено все, що не заборонено законом» ст. 58 [7]. Отже, беручи до уваги те, що ст. 6 закону «Про особисте селянське господарство» до майна, яке використовується для ведення особистого селянського господарства включає і житлові будинки, а інші законодавчі норми, а саме ст.22 та ст.35 Земельного кодексу України та закон «Про фермерське господарство» прямо передбачають можливість будівництва на сільськогосподарських землях випливає, що будівництво житла на землях сільськогосподарського призначення допускається.

Проблема будівництва на землях сільськогосподарського призначення сьогодні є актуальною для селян, що бажають жити і працювати на земельній ділянці до 2 га. З

цього приводу 15 листопада 2003 було звернення до Державного комітету України по земельних ресурсах з запитанням про можливість будівництва на землях сільськогосподарського призначення. В офіційному листі заступник голови Комітету В.В. Жмуцький відповів, що на думку Держкомзему України, на земельних ділянках особистих селянських господарств можна зводити житлові будинки, господарські будівлі та споруди, необхідні для ведення особистого селянського господарства [8]. Однак, забудова може проводитись у відповідності до плану забудови, затвердженого у встановленому порядку. Більш того, на думку провідних вчених-юристів, а саме А.М. Мірошнішенко, земельні ділянки, що знаходяться за межами населених пунктів можна використовувати для будівництва об'єктів житлово-цівільного призначення, оскільки у чинному законодавстві України прямої заборони на будівництво немає, але як зазначає вчений містобудівною документацією може бути заборонене житлове будівництво на певній території відповідно до законодавства про планування та забудову територій [10]. Саме це на нашу думку може буде основною перешкодою, для розвитку родових поселень.

Є також й інші можливості, які також можна використовувати для створення «родових садиб», а саме – це створення садівничого товариства або дачного кооперативу. Земельний кодекс ст. 35, та ст. 121 чітко визначає, що за цими варіантами будувати однозначно дозволяється [6, стр. 18, стр. 49]. Але безоплатно 1 га на родину отримати дуже важко. Це можливо тільки у випадку, коли родина дуже велика, оскільки згідно ст. 121 Земельного кодексу для ведення садівництва безоплатно у власність можна отримати не більше 0,12 га , а для індивідуального дачного будівництва – не більше 0,10 га на одну людину.

Отже, ефективна діяльність малих форм господарювання в агарному секторі України сприяє підвищенню якості та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції. Головним чинником, що сприяє розвиткові малих форм господарювання та переходу до якісно нового способу господарювання в сільському господарстві і відтворенню українського села є становлення та діяльність «родових поселень». На нашу думку, сьогодні недосконаліть законодавчої бази та відсутність інформації щодо незаселених сільських територій гальмує розвиток екопоселень. Тому, на даному етапі важлива саме державна підтримка, яка має виявлятись у:

- створенні єдиної загальнодоступної інформаційної бази щодо вільних та спустошених територій, які можуть бути заселені екопоселеннями чи окремими «родовими садибами»;
- забезпечення законодавчої бази, сприятливої для розвитку родових поселень. Для цього, на нашу думку, необхідно внести зміни до закону «Про особисте селянське господарювання», а саме:
- громадяни, що створили особисте селянське господарство мають право облаштувати житло в тій частині наданої для ведення особистого селянського господарства земельної ділянки, з якої забезпечується зручний доступ до всіх

виробничих об'єктів господарства. Якщо житло членів «родового поселення» знаходиться за межами населених пунктів, то вони мають право на створення відокремленої «родової садиби», якій надається поштова адреса;

- для облаштування «родового поселення» за рахунок бюджету надається допомога на будівництво під'їзних шляхів до поселення, електричних і радіотелефонних мереж, газових і водопостачальних систем;

- поселенцям, що створюють «родове поселення» у віддалених населених пунктах, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, надається одноразова грошова допомога за рахунок державного бюджету у розмірі, що встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- внести до Закону однозначне тлумачення «родової садиби» та «родового поселення», які, на нашу думку, можна визначити таким чином:

«Родова садиба – це особисте селянське господарство, господарська діяльність якого ведеться на засадах органічного землеробства з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва і споживання екологічно чистої сільськогосподарської продукції та реалізації її надлишків».

«Родове поселення – це об'єднання громадян, не менше як 10 родин, що є громадянами України, з метою створення родових садиб». Пріоритетним напрямком діяльності родових поселень, окрім органічного землеробства, є відтворення та розвиток народної культури, традицій та звичаїв.

Відтак, державна підтримка створення «родових поселень» буде сприяти розвитку сільських територій, переселенню частини населення з міст до сіл, забезпеченню зайнятості сільського населення, виробництву екологічно чистої та органічної продукції, продовольчому забезпеченню країни високоякісними продуктами харчування, що є важливим чинником конкурентоспроможності АПК України.

Література:

1. В. Мегре. Звенящие Кедры России. – М.: Диля, 2000. – 222 с.
2. Господарський кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 25 серпня 2009р.: –К.: Паливода А. В., 2009.– 192 с.
3. Закон України «Про захист конституційних прав громадян на землю» від 20.01.2005 № 2375-IV [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
4. Закон України «Про особисте селянське господарство». Земельне законодавство України. – К.: Істина, 2010. – 342 с.
5. Закон України «Про фермерське господарство». Земельне законодавство України. – К.: Істина, 2010. – 342 с.
6. Земельний кодекс України. – К.: Видавничій дім «Скіф», 2008. – 96 с.
7. Конституція України. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96%2D%E2%F0
8. Лист Держкомзему України від 5.11.2003 № 14-17-1 І 1439/7074

9. Наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 04.05.1999 № 43 «Про затвердження Інструкції про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право власності на земельну ділянку і права постійного користування земельною ділянкою та договорів оренди землі» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
10. Науково-консультативний висновок щодо можливостей житлового будівництва за межами населеного пункту – К., 2009
11. Проект закону України «Про внесення змін до Конституції. Про родове помістя». [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://old.ridnapartiya.org.ua/forum/viewtopic.php?f=12&t=86&view=next
12. Проект закону України «Про родове помістя і родове поселення в Україні» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ridnapartiya.org.ua/forum/viewtopic.php?f=12&t=234
13. Сайт Владимирского фонда культуры и поддержки творчества «Анастасия» [Електронний ресурс] // Режим доступа: http://www.anastasia.ru/
14. Сайт всеукраїнського інформаційно-аналітичного центру читачів книг В. Мегре. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://inforp.zku.org.ua/,
// Режим доступу: http://inforp.zku.org.ua/base.php?region=10&cat=4
15. Сайт Радіо свобода. [Електронний ресурс] : [Суспільство. Українська глибинка: в Україні зникають села] // Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/content/article/2089239.html
16. Форум ІАЦ ЗКУ: Родові поселення України. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.forum.zku.org.ua/viewtopic.php?p=3416